

Регулювання перестраховальних відносин: проблеми та напрями модернізації

Фундаментальною передумовою збалансування перестраховальних інтересів є створення державними і ринковими інституціями організаційно-правових та інституціональних передумов для розвитку ринку перестраховання. В Україні відсутній законодавчий акт, який безпосередньо регламентує взаємовідносини на ринку перестраховання. Однак, це не дає підстав стверджувати про те, що перестраховальні відносини не підлягають державному регулюванню, оскільки держава впливає на них через низку інших нормативно-правових документів. Зокрема, основним законом, який визначає правові рамки діяльності інституцій ринку перестраховання є Закон України “Про страхування”. Тобто, регламентування перестраховання здійснюється нормами чинного страхового законодавства, характерними для діяльності у сфері страхування. При цьому договірні відносини учасників ринку перестраховання підпорядковуються правилам Цивільного кодексу України, перестраховальні операції із страховиками (перестраховиками)-нерезидентами – окремим постановам і розпорядженням.

В Україні перестраховальні відносини регулюються нормами цивільного законодавства, при цьому доцільно зазначити, що це єдиний нормативно-правовий акт, що містить окрему статтю під назвою “Договір перестраховання”. Однак, такий нормативний документ частково дублює окремі положення статей, що стосуються перестраховання у Законі України “Про страхування” та не охоплює увесь спектр перестраховальних відносин, не розкриває основні позиції перестраховального процесу. Тому виникає необхідність формування окремого правового регламентування, положення якого пояснювали б сутність договірних відносин у перестрахованні, їх особливості, трактували основні дефініції та поняття перестраховальної діяльності. Це посприяло б підвищенню якості та ефективності страхових і перестраховальних відносин.

У науковій літературі дискусійним є питання про необхідність врегулювання договірних перестраховальних відносин на законодавчому рівні. Скажімо, Л. Ключенко, П. Мюллер зауважують, що “правове регулювання перестраховання, на відміну від страхування, у більшості країн здійснюється поза межами написаного законодавства” [5, с.48], С. Дедіков зазначає, що “у відношенні до перестраховальних операцій немає необхідності у детальному їх регулюванні на рівні законодавства. Держава може і, більш того, в інтересах розвитку бізнесу повинна надати суб’єктам перестраховальних операцій максимально можливу свободу дій” [2, с.42]. Таке твердження автори обґрунтовують тим, що обидва учасники перестраховальних відносин є професіоналами у страхуванні, а взаємини сторін таких відносин повинні регулюватися на практиці звичаями ділового обороту, а не законодавчими актами.

У даному контексті потребує уточнення поняття “звичай ділового обороту” у перестрахованні, яке запозичене у країн з розвинутим ринком перестраховання. І як зазначає О. Жадан, за період незалежності України зведення правил ділового обороту між перестраховальником і перестраховиком формувалося переважно за рахунок міжнародних правил і в меншій мірі за рахунок власне накопиченого досвіду, що призвело до виникнення ряду суперечок та невдалих прикладів такої адаптації [3].

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови під звичаєм ділового обороту розуміється “правило поведінки, яке склалося і широко застосовується в якій-небудь сфері підприємницької діяльності, незалежно від того, чи передбачено воно законодавством” [1, с.446]. Отже, звичай ділового обороту, як зведення загальноприйнятих правил, виникає в процесі перестраховальної практики, а не регламентується нормами права. При цьому Д. Мейер наголошує, що звичай може стати джерелом права лише тоді, коли буде містити юридичне переконання [6, с.55]. Звичай ділової практики у перестрахованні, який суперечить

положенням цивільного та страхового законодавства, у перестраховальних відносинах не застосовується.

Більшість з таких правил у процесі тривалого використання у перестрахованні перетворюється на так звані “стандартні застереження”. А.О. Піпа, Т.О. Єгоркіна зауважують, що “зазначені застереження включаються з незначними змінами практично до усіх договорів перестраховання, надаючи текстові договору юридичної прозорості та закінченості, що дозволяє уникнути можливих ускладнень” [7]. Отже, зауважимо, що страхове та цивільне законодавство не відповідає потребам перестраховальної практики, не зазначає відмінності між договором страхування і перестраховання, не подає трактування основних положень перестраховального договору. Відтак, творцями перестраховальних норм стають самі учасники перестраховання.

Таким чином, звичаю ділового обороту у перестрахованні належить особливе місце, оскільки відносини між перестраховальником і перестраховиком регулюються діловою практикою, а проблеми і суперечки вирішуються, виходячи з описаних у договорі положень і норм з урахуванням чинного законодавства. Не заперечуючи ділову практику у перестрахованні та необхідність її застосування, зазначимо, що договірні відносини у перестрахованні повинні регулюватися нормами правового регулювання, зважаючи на їх функціональне призначення - забезпечення гарантії захисту інтересів страховика щодо виконання ним зобов'язань перед страхувальниками.

Вважаємо, що вирішення цієї проблеми можливе шляхом внесення змін до статті 12 “Перестраховання” Закону України “Про страхування” у частині включення додаткових положень про договір перестраховання, які б чітко пояснювали його предмет, основні умови, що впорядковують договірні зобов'язання. Водночас, за погодженням учасників перестраховальних відносин зберегти за ними право вносити “стандартні застереження” у договір перестраховання, однак із врахуванням норм чинного страхового законодавства стосовно договору перестраховання, що підвищить якість перестраховального процесу, його юридичну прозорість та збалансованість інтересів держави та суб'єктів ринку перестраховання.

В процесі регулювання перестраховального ринку особливе місце належить механізмам саморегулювання, які не перешкоджають процесам державного регулювання, а лише доповнюють їх. Державне регулювання сприяє коригуванню саморегулювальних процесів на ринку перестраховання з метою збалансування інтересів учасників страхування та перестраховання. І як зазначає О.М. Залетов, “саморегулювання – це підтримане державою делегування регулюючих функцій окремим галузевим об'єднанням учасників ринку” [4, с. 271]. При цьому, на думку автора, сутність делегування полягає у максимальному усуненні впливу держави на ринок, щоб забезпечити сувору конкуренцію всіх з усіма. Отже, інституційне середовище ринку перестраховання формують такі ринкові інституції, як саморегулювальні організації, через які державні інституції можуть впливати на учасників ринку. Тобто, держава покладає вирішення частини проблем на інституції, створені самими учасниками страхового (перестраховального) ринку для врегулювання відносин між його учасниками та іншими державними і ринковими інституціями.

Серед інституцій саморегулювання ринку перестраховання в Україні доцільно виділити Лігу страхових організацій України (ЛІСОУ), Асоціацію “Страховий бізнес”, Українську федерацію убезпечення, які неодноразово виступали на захист інтересів суб'єктів ринку перестраховання шляхом внесення пропозицій стосовно вдосконалення нормативно-правової бази їх діяльності, доведення до учасників ринку законодавчих актів з питань, що стосуються перестраховання. Отже, формування державного регулювання ринку перестраховання в Україні, яке базується на гармонійному поєднанні методів законодавчого і нормативно-правового регулювання, стимулювання діяльності організацій інституціональної, ділової і посередницької інфраструктури, повинно здійснюватися за одночасної участі держави і об'єднань страховиків.

Підводячи підсумки, зазначимо, що інституціональні форми і механізми договірних відносин на вітчизняному перестраховальному ринку ще не сформовані, а тому потребують розробки та впровадження у перестраховальну практику. Відтак, захист інтересів перестраховальників забезпечує державне регулювання перестраховання на основі заходів макроекономічного, інституціонального і галузевого характеру. Держава на ринку перестраховання є інституціональним регулятором і центральним інституційним новатором - суб'єктом, що розробляє і визначає через систему права правила та норми поведінки, здійснює державний страховий нагляд за їх дотриманням, суб'єктом, що стимулює розвиток цього ринку. Окрім держави, як основного інституціонального регулятора страхового (перестраховального) ринку, посилюються регулюючі процеси з боку інституцій саморегулювання. Тому, при удосконаленні інституціональних засад ринку перестраховання, вирішенні найбільш важливих проблем його розвитку, необхідно оптимально поєднувати діяльність державних інституцій та саморегулювальних організацій ринку, що дасть можливість врахувати та реалізувати інтереси усіх учасників національного ринку перестраховання.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. - 1736 с.
2. Дедиков С. Проблемы правового регулирования перестрахования в России / С. Дедиков // Хозяйство и право. – 2004. – №11. – С.42.
3. Жадан О. Практика врегулювання збитків в перестрахованні: реалії українського ринку / О. Жадан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/05/03/03/1744> (дата останньої модифікації 22.11.2011).
4. Залетов О.М. Убезпечення життя: моногр. / О.М. Залетов. – К.: Міжнародна агенція “БІЗОН”, 2006. – 688 с.
5. Клоченко Л., Мюллер П. О договоре перестрахования / Л. Клоченко, П. Мюллер // Страховое дело. – 1995. – №1. – С.48.
6. Мейер Д.И. Русское гражданское право / Д.И. Мейер. – М., 2006. – 830 с.
7. Піпа А.О., Єгоркіна Т.О. Правове регулювання перестраховання: деякі аспекти / А.О. Піпа, Т.О. Єгоркіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Pravo/25953.doc.htm (дата останньої модифікації 20.11.2011).